

OSMANIYE ÖRNEĞİNDEN HAREKETLE BATI TÜRKLERİ (AZERBAJCAN-TÜRKİYE) DESTAN VE HİKÂYELERİNDE ANT(YEMİN) LAR

Oaths in the Epics and Stories of Western Turks (Azerbaijan-Türkiye) in Relation to Osmaniye Sample

Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN*

ÖZ

Günlük hayatımızda bilerek veya bilmeyerek sık sık kullandığımız sözler vardır: “Allah hakkı için”, “çoğumun ölüsünü öpeyim”, “vallaha billaha”, “şart olsun”, “üçten dokuza”, vb. gibi. Türkçemizde belki de farkına varmadan kullandığımız bu sözlere, Türk dünyasında “ant” kelimesinin yanında, zaman zaman “yemin”, “kasam”, “sükend” gibi Arapça ve Farsça kelimelerin bozulmuş şekillerini de ad olarak vermekteyiz.

Ant örnekleri sadece günlük hayatımızda değil yazılı metinlerimizde de karşımıza çıkmaktadır: Dede Korkut Hikâyeleri, halk hikâyeleri ve masallarda da bu türün örnekleriyle karşılaşmaktayız.

- Bir yeri kertmek suretiyle (Dede Korkut Hikâyeleri)
- Vallah, billah şeklinde (Dede Korkut Hikâyeleri)
- Kılıç altı etmek (Dede Korkut Hikâyeleri, Bamsı Beyrek, vb.)
- Araya kılıç koyma (Dede Korkut Hikâyeleri, Manas Destanı, Şah İsmail Hikâyesi, Kirmanşah Hikâyesi ve masal metinlerinde)

Makalemizde yukarıdaki ant şekilleri örnekleriyle birlikte anlatılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Ant, destan, halk hikâyesi, masal

ABSTRACT

There are some expressions, such as “for the sake of God”, “on my child”, “I swear that ...”, “I vow that...”, “from three to nine”, etc., which we frequently use in our daily lives either intentionally or unintentionally. Besides using these expressions unconsciously, we sometimes use modified forms of Arabic and Persian originated words like “yemin”, “kasam”, “sükend” as well as the word “ant” in the Turkish world. We encounter the samples of swear not only in our daily lives but also in our written documents: We face with the samples of this type in Dede Korkut Stories, folk stories and tales.

- By means of notch (Dede Korkut Stories)
- In the form of swearing (Dede Korkut Stories)
- Under sword (Dede Korkut Stories, Bamsı Beyrek, etc.)
- Placing a sword in between (Dede Korkut Stories, Epic of Manas, Story of Şah İsmail, Story of Kirmanşah, and texts of tales)

In this paper, the types of swear written above have been expounded through examples.

Key Words

Oath, epic, folk story, tale

Türk halk edebiyatının önemli dallarından birisi de antlardır. Bu tür, kılıplaşmış olması, nesilden nesile aktarılması ve anonim olma gibi özellikleriyle bilinir.

Antlar, sözlü kaynaklardan bağımsız olduğu gibi zaman zaman diğer halk edebiyatı ürünlerinin içerisinde de tespit

edilebilmektedir. Bunun en güzel örneği destan (Dede Korkut, Manas, Köroğlu), halk hikâyesi (Şah İsmail, Kirmanşah) ve masal (Gülmez Padişahı, Dünya Güzeli, Şah İsmail, Sırma Saç, Tasa Kuşu, Bey Böyreğ, Acemoğlu, vb.) metinlerinde görülmektedir.

Hemen hemen Türk dünyasının

* Selçuk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Öğretim Üyesi, abalptekin@yahoo.com

tamamında “ant” olarak bilinen kelime zaman zaman da Arapça ve Farsçanın bozulmuş şekilleri “kasam”, “sükend” kavramlarıyla karşılanmaktadır.

Örnek olması açısından Kar la t r mal T ü rk Lehçelerinde Söz Konu ile ilgili kısmı aşağıya alıyoruz.

And: Azerbaycan

Ant: Ba kurtistan, Tataristan, Özbekistan

Ant, Sert: Kazakistan

Ant, Kasam, ert: K rg zistan

Ant, Aht, Kasam: T ü rkmenistan

Ant, Kasam: Uygur (Do u T ü tan) (1991: 22-23).

Pekiye, ant nedir? Bu hususta hemen hemen bütün sözlüklerde ortak bir tanım vardır. Türk Dil Kurumunun sözlüğündeki tanım şu şekildedir:

“Ant: 1. Tanrı veya kutsal bilinen bir kişiye, bir şeyi tanrı göstererek bir olay doğrulama, yemin. 2. Kendi kendine söz verme.

Ant içmek (veya etmek): Bir şeyi yapmaya veya yapmamaya ant ile söz vermek, yemin etmek. (T ü rkçe Sözlük 1998: 115).

Türk kültür tarihinde ilk ant içme töreni M. Ö. I. yüzyılda, Hun hakamı Huhanye ile Çin elçileri Çan ve Mın arasında yapılmıştır. Tarihî bir önemi olduğu için ilgili andı aşağıya alıyoruz:

“Han ve Hunlar bir s ü l â l e t t i r . H a n e d e r l e r : N e s i l l e r b o y u n c a b i r b i r i n i a l d a t m a z , b i r b i r i n e s a l d r m a z , h r s z l k v u k u u n d a b i r b i r i n e b i l d i r i r l e r . H r s z l a r c e z a l a n d r l a r , z a r a r l a r ö d e r l e r , i k i t a r a f t a n b i r i n e d ü m a n s a l d r s a y e k e t e k r i y l e y a r d m e d e r l e r . B u a n d k i m b o z a r s a T a n r ı n n c e z a s n a ç a r p l s n , n e s i l l e r b o y u n c a b u a n d n c e z a s a l t n d a i n l e s i n .” (İnan 1991: 317-318).

Altıncı yüzyılda Avarlar ile Bizanslılar; sekizinci yüzyılda da Uygurlarla Çinliler arasında çeşitli zamanlarda

ant içme merasiminin yapıldığını değişik kaynaklardan öğreniyoruz (İnan 1991: 317-318). Yine on birinci yüzyılda Kağarlı Mahmut tarafından yazılan Dîvân ü Lâğahîs’te de ü “temür (demür)” kelimesi açıklanırken “Gök girsin kızıl çıksın.” şeklindeki ant formülünden bahsedilmektedir (Atalay 1985: 362). Ayrıca “kertü” (Atalay 1985: 416) ve and (Atalay 1985: 41) kelimeleri açıklanırken de anttan söz edildiğini biliyoruz. On dördüncü yüzyılda yaşayan İbn Hayyan’a göre Türkler ant içerken “Ant içtim Sencer ba için.”, “Ant içtim Sencer göz ü,” “Ant içtim Sencer can için.” gibi ifadeleri kullanmışlardır (İnan 1991: 317).

On yedinci yüzyılın ünlü seyyahı Evliya Çelebi de Seyahatname adlı eserinde değişik folklor ürünlerinin arasına zaman zaman ant örneklerini de eklemiştir. Bir örneği aşağıya alıyoruz:

Pa a efendimiz dahi Erzurum a g i r i p , y a n n d a a n c a k S e y y i d A h m e t P a a k a l d . B i r g e c e y a b a n c l a r n o l m a d z a S o z l u k t a z i y a f e t y o k u y l a b i r ç o k g ü n g ö r m ü a l a r g e t i r i p t u z e k m e k h a k k ı n a y e m i n e t t i r e r e k d e d i k i . (Danışman 1970: 67).

Antlar, anonim halk edebiyatının ilk örneklerinden olup her toplumun tarihî, inancı, gelenek ve görenekleriyle bağlantılı bir münasebet içindedir. Nitekim başlangıç itibarıyla gök ve yere değer veren insanlar antlarını da daha çok bu ve bununla ilgili kavramlara yöneltmişlerdir: Ay hakk , g ü n h a k k , t o p r a k h a k k , y e k e t e k , g ö k h a k k , k h a k k , s u h a k k , v b .

İnsanların, göçebelikten kurtulup, yerleşik hayata geçmeleriyle birlikte antlarda biraz daha yiyecek ve içecekler ön plana alınmaya başlanmıştır: Tuz hakk , bereket hakk , tuz-ekmek hakk , un hakk , nimet hakk , vb .

Antların son safhasında insanlar en sevdiklerini yemin esnasında söylemeye başlamışlardır: Anam n / babam n / çocu umun / ninemin / day m n / amcam n ba (can) için gibi.

Galiba insanlar dinlerle tanıştıktan sonra, yeminlerine de onlarla ilgili kavramları girdirmişlerdir: Allah a ant olsun, Allah n hakk için, Hazreti Ali hakk için, ant içerim mam H ü gibi (Ne meler 1985: 22-23).

Türkiye’de folklorun bu dalı üzerinde Abdulkadir İnan (1991: 317-318), Cahit Öztelli (1959: 1938-1940), Orhan Şaik Gökyay (1973: CCCXI), Bahaettin Ögel (1988: 266) dışında Nerin Köse (1991:169-182) ve Gönül Özdemir (2003: 72)’in çalışmaları gözden kaçmamaktadır. Yukarıda adlarını saydığımız araştırmacıların çalışmalarını tamamlayacağı düşüncesiyle biz de bu makaleyi ele aldık.

Hiç şüphesiz günlük hayatımızda kullandığımız bu yemin terimleri, günlük hayatın birer artığı diyebileceğimiz destan, masal ve hikâyelere de geçmiştir. Doğu Türklerinin pek çok destanında (Manas, Alpam , Kobland Bat r, Kambar Bat r, Bayan Suluv Koz Körpe , vb.) gördüğümüz bu antlar Batı Türkleri dediğimiz Azerbaycan ve Türkiye’de anlatılmakta olan hikâyelere nasıl yansımıştır.

Hiç şüphesiz bu coğrafyada bugün de bazıları sözlü kaynaklarda da anlatılan hikâyelerin başında Dede Korkut Hikâyeleri gelmektedir. Hikâyelerin teşekkül tarihi olarak kabul ettiğimiz dokuz ve on birinci yüzyıllar ile; yazıya geçiriliş tarihi arasında da büyük farklar vardır. Aynı husus destanın coğrafyası için de geçerlidir. Bir giriş ve on iki hikâyeden ibaret olan Dede Korkut Hikâyeleri’nin değişik yerlerinde doğrudan veya dolaylı olarak ant töreni ile karşılaşmaktayız.

Dede Korkut Hikâyeleri’nde karşılaştığımız ilk ant günümüz folklorunda da devam etmekte olan beşik kertmesi âdetidir. Bilindiği gibi Kam P ü ren ü n O l Bams Beyrek Boy ’nda Bay Püre beyin oğlu, Bay Piçen beyin kızı olursa bunlar beşik kertmesi olacaklardır. Bu hikâyede dikkat çekici bir husus da çocuk sahibi olamayan aileler daha öncelikli geleneklerin dışına çıkarak duaya yönelmişlerdir. Ayrıca beşik kertmesi ile Dîvân ü L Bigli kertü” kark limesi arasında da böylece bağ kurmuş oluyoruz. Bugün Toroslu Türkmenlerin “değişik”, Şavaklı Türkmenlerin “hab” adını verdikleri gelenekte de süt değişiminde ağaç çubuğa kertik (çentik) atılmaktadır.

Kal n O z bigleri y ü z göge tutd lar, el kaldurup dua eylediler, Allah Taala sana bir o ul virs ü n didiler. Ol zamanda bigler ü n alk alk kark kark idi, dualara m ü stecâp olur idi. Bay Piçen Big dah yirinden öri turd , aydur:

Bigler men ü m dah hakk ma bir dua eylen, Allah Taala mana da bir k z vire didi. Kal n O uz bigleri el kaldur d lar dua eylediler, Allah Taala sana da bir k z vire didiler.

Bay Piçen Big aydur:

Bigler Allah Taala mana bir k z vi-reçek olur ise, siz tan k olun, men ü m k - zum Bay P ü re Bigli kertme yavuklu olsun. didi. (Ergin 1958: 117).

Aynı hikâyenin başka bir yerinde doğrudan bir yemin kavramıyla karşılaşmıyoruz. Ancak Beyrek, eğer istekleri yerine getirilmezse âdeta yapacaklarının bir haberini verir gibidir.

Beyrek aydur:

Mere sas dinl ü kafir
Menim a z ma söğ ü p durur id ü n
doyamadum
Kara tonuz etinden yahn yid ü rd ü n
doyamadum

Tanr mana yol virdi gider oldum
mere kafir

Otuz dokuz yigidim amanat mere
kafir

Birin eks ü k bulsam yirine
d ü reyim

Otuz tokuz yigid ü m amanat
kafir (Ergin 1958:136).

Kılıca doğranmak, ok gibi sancıl-
mak, yer gibi kertilmek, gök gibi sav-
rulmak şeklinde karşımıza çıkan bu ant
şekli Dede Korkut Hikâyeleri'nin değişik
yerlerinde geçmektedir. Örnek olması
açısından aşağıya alıyoruz:

Beyrek and içdi:

K l cuma togranay n ohuma sanç -
lay n, yir gibi kertileyin toprak gibi savr -
lay n, sa l k ile varaçak olur isem o uza,
gel ü p seni halall a almaz isem.

K z dah urgan get ü r ü
sardan a a a sal ndurd (Ergin 1958:
135-136).

Benzer bir ant Kangl Koca Ogl
Kan Tural Boy 'nda da geçmektedir.

O uz yigid ü nin öykeni kabard , k.....
l c n ç kard yiri çald kertdi ay td kim:

Yir kibi kertileyin, toprak kibi savr
r lay n, k l cuma togranay n, ohuma
sanç lay m, o lum to masun, to ar ise
on g ü ne varmasun, big babamun kadın
anamun y ü zin görmedin bu gerde e girer
isem. didi (Ergin 1958: 193).

Aynı andın benzerini U n Koca
O l Segrek Boy 'nda ağabeyi tutsak olan
Egrek içmektedir.

“Mere kavat k z men k l cuma to -
ranay m, ohuma sanç lay m, o lum to -
masun, to ar ise on ya na varmasun,
a amun y ü zin görmeyince, ölmi diyakadum
n n almay nça bu gerde e girer isem.
didi. (Ergin 1958: 228).

Kam P ü ren ü n O l
Boy 'ndaki, bazı antlar manzumdur.
Bunlardan ikisi “and içmişem (içeyim)”
şeklinde başlarken, diğeri “mere sası

dinlü kâfir” şeklinde karşımıza çıkmak-
tadır. Bu antlardan üçünü de Bams Bey-
rek içmiştir. Ancak ilk ikisinde Beyrek'in;
üçüncüsünde ise, “Del ü ”ın ad
geçmektedir. Bilindiği gibi “Del ü ”
da Bams Beyrek'in ta kendisidir. Son
tarafında ise ant kelimesi geçmemesine
karşılık metnin tamamı okunduğunda
konumuzu ilgilendirdiği görülecektir.

Beyrek kopuz çald soylad , görel ü m
hanum ne soylad :

Aydur:

And içmi em k s r k sra a bind ü -
g ü m yok

Bin ü beni kazavata vardu um yok
Ök ü z ard nda sarvanlar sana ba-

kar
Buldur buldur gözlerin ü n ya akar

didi Sen anlarun yan na varg l

Mpr Beyre arlar vir ü r bell ü bilgil
Sen ü n ile men ü m i ü m yok

Ere varan k z kalka

Kol saluban oynaya

Men kopuz çalam (Ergin1958:146).

.....

Del ü ozan aydur:

And içeyim bu kez bo az k sra a
bind ü ü m yok

Bin ü beni kazavata vardu um yok

ü n ü z ard dereç ü k de ü
ü n ü z ad Barak de ü l-mi-y-id

Sen ü n adun k rk oyna lu Bo azca
Fatma de ü (Ergin 1958: 147).

.....

Mere sas dinl ü kâfir

Men ü m a zuma söğ ü p- durur- id ü

doyamadum

Kara tonuz etinden yahni yid ü rd ü n

diyakadum

Tanr mana yol virdi gider oldum
mere kâfir

O l Bams do Beyrek id ü m amanat mere
kâfir

Birin eks ü k bulsam yirine on öld ü -
reyim

On n eks ü k bulsam yirine y
d ü reyim mere kâfir
Otuz dokuz yigid ü m amanat me
kâfir (Ergin 1958: 136-137).

Salur Kazan Tutsak Olup O I Ur z
kard u Boy'daki yemin nesir şeklinde
olup, artık İslamiyet'in tesirini iyice gös-
terdiği bir devrede olduğu gözden kaç-
mamaktadır "vallah billah!" ifadesinin
kullanılması da bu görüşümüzü kuvvet-
lendiren unsurlar arasındadır.

Tek ü r aydur:

Kazan Big ü zerim ü
ya y ü zerim ü zden
virel ü m didiler-

Hem haraca muti olalum, sen dah
and iç- kim bu biz ü m ile ya l
yesin. didiler.

Kazan aydur:

Vallah billah to r yol gör ü
e ri yoldan gelmeyel ü m. didi.
ler Kazan ey ü and içdi diy
Tek ü r çerisin div ü ”
(Ergin 1958:240).

ç O uza Ta O uz ı si Olup Beyrek
Öld ü'da, tıpkı bir önceki hikâyede
olduğu gibi "vallah billah" ifadesi kulla-
ılmaktadır:

Aruz aydur:

Mere herze merze söyleme, kanuna
susanma gel and iç. didi.

Beyrek aydur:

Vallah men Kazan u runa ba um
kom am, Kazan dan dönmezem, gerek
ise y ü z para e (Ergin 1958:
248).

Yine son hikâyenin ilerleyen say-
falarında "Vallah billah" ifadesinin ya-
nınsıra "Mushaf'a el basma" şeklinde bir
yeminle de karşılaşmaktayız:

Ay dunuz:

Namerd Aruz tay ndan adam gel-
di, Beyre i istemi , ol dah varm , hep
Ta O uz bigleri y nak olmu , bilmed
yime içme aras nda mushaf get ü

Kazan a biz azim ölü k, and içd ü k, gel sen
dah and iç. didiler. çmedi,

Men Kazan dan dönmezem. didi,
namerd tay n kak d Beyregi k l çlad ,
kara kana bula d bunlu old , yar n k ya-
met g ü ninde men ü m el ü m Kazan ha
yakas nda olsun, men ü m kanum Aruza
kor ise. didi (Ergin 1958: 249).

Aynı hikâyede olay tekrar edilerek
"Mushaf'a el basma"dan bahsedilmekte-
dir.

Kazan un elin öpdiler:

Sen a gel di Beyrek öldi didiler- Na-
ya y ü zerim ü zden a yerdü zsen hie yonı , ok yuban bizi al-
d lar, varduk, Ta O uz bigleri size asi
olmu lar, bilmed ü k, mushaf get ü rdiler,
big Kazan a asi olduk, sen dah bize muti
ol didiler- , and içdiler, Beyrek etmeg ü n
basmad , anlara muti olmad , tay n na-
merd Aruz kak d , beyre i oturdu yirde
Kâfir . (Ergin 1958: 249).

ü U nskırd Orl. Segrek Boy 'nda Eg-
rrek ağabeyinin beyceğine geldi
O lan aydur:

Mere kavat k z a am ba na and
içmi em dönmeğ ü m yoh. didi.
K z aydur:

Kademi kutsuz gelin diyinçe udsuz
gelin dis ü nler, kay n atama kay n ana-
ma ayday m. didi (Ergin 1958: 229).

Duha Koca O l Del ü Dumrul
Boy 'nda, yer ve gök, Tanrı şahit gösteri-
lerek ant içilmektedir:

Ar tan olsun, k ü rsi tan olsun
Yir tan olsun gök tan olsun
Kadir Tanr tan olsun
Men ü m canum sen ü n canuna kur-
ban olsun didi (Ergin 1958: 183).

Dede Korkut Hikâyeleri'nin tek iki-
yüzlüsü Yalancıoğlu Yaltacuk'tur. Bam-
sı Beyrek tutsak olduktan sonra Banu
Çiçek'in ailesi onu on altı yıl bekler.
Ancak bu zaman içerisinde Beyrek'in
ölü ve ya dirisinden bir haber alınamaz.
Bunlar, üzerine Banu Çiçek'in erkek

kardeşi Deli Karçar Beyrek'in ölü veya diri haberini getireni ödüllendireceğini söyler. Ödül de kız kardeşi Banu Çiçek'le haber getiren delikanlın evlendirilmesidir. Bunu duyan Yalancıoğlu Yaltacuk Beyrek'in kaftanını bir kana sürerek Beyrek'in ölüm haberini getirir. Ardından da Banu Çiçek'in Yalancıoğlu Yaltacuk ile düğünü başlar. Düğünün otuz dokuzuncu günü gelen Deli Ozan kıyafetindeki Bamsı Beyrek kimliğini açıklayınca Yalancıoğlu Yaltacuk, Tana Sazı'na kaçır. Sonrasını, bu kısmı Dede Korkut Hikâyeleri'nden verelim:

Yalanç o lu Yaltacuk bun i itdi,
Beyre ü n kork s ndan kaçd öz
Saz na sald . Beyrek ard na d ü
kova saza d ü ü rdi.

Beyrek aydur:

Mere od get ü r ü
Get ü rdiler, saz oda urd lar o
çuk görd ü kim yanar, sazdan ç kd Bey
ü n ayak **altı da kiç**-di,
di, Beyrek dah suç ndan kiçdi. (Ergin
1958: 151).

Son iki satırda anlatılan kılıcın altından geçme motifi Dede Korkut Hikâyeleri'nde karşılaştığımız bir başka ant şeklidir. Bu ant şekli Dede Korkut Hikâyeleri'nden bu yana, yani yaklaşık dört yüz yıldan beri var olan bir yemindir. Ancak kılıç altı etmek bazen değiştirilip “göynekten geçirme”, “yelekten geçirme”, “koltuk altından geçirme” şekliye değişime uğramıştır. Bu ant şekli hiç şüphesiz halk anlatımları dediğimiz masal ve halk hikâyesi metinlerine de yansımıştır.

Hazar Denizi'nin doğusunda Alpam , Al p Mana , Alpam ska gibi adlarla bilinen ve sözlü kaynaklarda canlı bir şekilde anlatılan Bamsı Beyrek hikâyesinin Osmaniye varyantında “Bay Börek”in evine misafir olduğu koca karıyla sohbeti esnasında da bir ant örneği

ile karşılaşmaktayız.

Yal n z o zaman âdetimi :

Bir köynek al gel de, seni eyinden geçiriyim, köyneenin içinden, öyleymi i te, neyse seni evlatl k ediniyim. dedi.

Olur ebe. dedi.

Hemen gitti, efendim çar dan Bay Börek yiyecekler ald . Gar ya da giyecekler ald . Efendime söyliyem bir de köynek ald iysinden. Efendime söyliyem bu köynekten gar **Bay Börek'i dokuz sefer geçirdi**. Ve o lu oldu. O zaman âdet öyleymi , dokuz sefer geçirdi.(Kaybal 1999:117).

Pertev Naili Boratav tarafından derlenen ve Zaman Zaman çinde adlı **diakal** kitabında gömlekten geçirerek evlat edinme motifiyle karşılaşılıyor.

Git eve, han ma söyle, bu o lan **gömleği de geçirsi** . Ben evlat ettim, **altı** . (Boratav 1958: 202).

Osmaniye ve çevresindeki düğün âdetlerinde de gelin ve kaynana arasında bu ant şekliyle karşılaşmaktayız.

“Bu ne eli tablodan sonra gelinin koltu una girilerek damatla birlikte içeriye götür ü r ü l ü r. Ancak, gelinin kapından geçmesi pek kolay olmaz. Burada yine eski T ü rk k ü lt ü r ü n pratikler uygulan r. E ikte, **geli kay-a a rı koltuğu u altı da geçirilir**. Kaynanan n söz ü nden ç kmas n veya evde söz sahibinin kaynana oldu u hat rlan s n diye. Bu hareket, ayn zamanda T ü rk gelene inde evlat edinme eklidir. Gelin de kaynanan n bir evlad olmu tur.” (Kalafat 1995: 102; Şimşek 2003: 150).

“Köyneyinden keçirmek” aslında o kişiyi evlatlığa kabul etmek anlamındadır. Tıpkı araya kılıç konulduğu zaman, ikilinin ilişkisinde birbirlerine karşı kötü bir düşünce içerisinde olmaması “köynekten geçirme”de de aynıdır.

“Köynekten geçirmenin” değişik bir

kaybedince bahsetti imiz çevrede irili ufaklı bazı beyler t ü remi . Bu beyler mesbağar, ondan sonrama bunlar üç arazilere sahip olmu lar, hayvan s ü kene gılıc ü altı da geçirirler. rini arttırmı , çevrelerine de bazı yi itleri toplayıp silahlandırmı lar, k ü ç bunları garı kılç affeder. Gene cin bazı birlikler kurmu lar. G ü n padi ah n m birinde ortanca garda na, aynı çevredeki gençlerden biri, bu beylerden birine karşı bir suç i lemi . Genç koryuanlar olmad ından k sa s ü rde ya ü ” (Alptekin 2002: 277). kalan p beyin huzuruna getirilmi . Bey, gencin zavall hâline ve gençli ine acı y p (artık kılıç kullanılmad ından) mavzerini patika yolun kenarındaki y ü Oğuz Sekrek Boyu'nda şöyle anlatılmaktadır:

Se i kılıç altı ediyorum, haydi silah m n alt ından geç ve bir daha böyle bir hata i leme. demi .

Affedilen genç, oradan ayrılıp gitmi ama hoşlanmadı biri tarafından can n nba lanmas , gururunu çok fazla rencide etmi . Tekrar bir silah alm ve aradan zaman geçmeden bir fırsat n bulup kılıç alt eden beyi öld ü rm ü lan aydur:

Böylece kılıç alt edilenlerin hepsinin beylerine öm ü r boyu minnettanı an, ohuma sanç lay m, o lum to masun, to ar ise on ya na varmasun, a amun y ü zin görmeyince, ölmi ise ka-

Görüldüğü gibi kaynak şahsımız Elif Karabörk'ten yapılan bu derleme çok eski bir Türk ant geleneğinin Toroslarda yaşadığını bize gösteriyor. Kılıcın yerine tüfeğin geçmesi ise normal bir olaydır. Çünkü “delikli demir icat edildikten sonra” ok, yay, güz ve kılıç müzeliğe olurken tüfek bunların yerini almıştır.

Elif Karabörk'ten yapılan bu derleme aynı coğrafyanın masal ve hikâyelerinde de görülmektedir. Mersin ilinin Bozyaz ilçesinin Kızılca köyünden Zeynel Kızılkaya'dan yirmi beş yıl önce yaptığımız bir masal derlemesinde aynı husus metnin sonunda şu şekilde geçmektedir.

“Neyse var r ya r o lan ç karken beraber padi ah n ön ü ne tengildiveraz, oldular. ah smay l n Remdar di er padi ah n isteklerini. O lan gar-

da lar n n biri tuvalete geçer, birisi k ü - meşbağar, ondan sonrama bunlar üç kene gılıc ü altı da geçirirler.

Siz etdiniz ben etmeyem deyince bunları garı kılç affeder. Gene cin padi ah n m birinde ortanca garda na, nem ehir g ü zelini padi ah n o lu, yani paral bezirgan al r. Böy ü k ey de deniz rde ya ü ” (Alptekin 2002: 277).

Dede Korkut Hikâyeleri'nde karşılaştığımız bir başka ant şekli araya kılıç koyarak yatmadır. Bu durum Uşun Koca Oğuz Sekrek Boyu'nda şöyle anlatılmaktadır:

Atdan aygır deveden bu ra koyundan koş k rdurd lar. O lan gerdege koyd lar. K z ile ikisi bir dö e e ç kd lar. O lan **kılıcı çıkardı, kız ile ke dü arası a b** rakd .

K z aydur: K l cun gider yi it, murad vir murad al, sar lalum. didi.

Ü lan aydur:

Mere kavat k z men k l cuma to - tanı an, ohuma sanç lay m, o lum to masun, to ar ise on ya na varmasun, a amun y ü zin görmeyince, ölmi ise ka-

Daha önce de belirttiğimiz gibi burada Türk destan ve hikâyelerinde sıkça karşımıza çıkan demir kültü öne çıkmaktadır. Aslında bu motif sadece Dede Korkut Hikâyeleri'ne de ait değildir. Aynı motifi Kırgız Türlerinin Manas Destan 'nda (Yıldız 1995: 258-266), Anadolu Türklerinin ah smail, Kirman ah gibi hikâyelerinde de görmekteyiz.

Anadolu sahası okuyucularının bulmakta zorlanacağı Azerbaycan sahası ah smail Dastan 'ndaki konu ile ilgili metni eklemek istiyoruz:

“Kiçik garda n meslehetine garda - diveraz, oldular. ah smay l n Remdar perinin raz l n bilib, onlar el-ele tap-

rd lar. Ah am araya geldi, g l nc n si-
yirip g z ile öz aras na goydu, yatd . Bir
ah am bele, be ah am bele geçdi. Yeddi
garda görd ü ki bac lar n n rengi
l r, sebebini heber ald lar. Peri garda -
lar n n cevap nda göz ü n ü tek yata
dedi:

Aman g ü n ü m
budu bir ayd ki, meni ah smay la ver-
diniz. Hemi e yatan vahtda g l nc s y -
r p araya goyub. Ne mene yah n gelir, ne
dindidir, ne de dan d r r. (Çolak 1994:
245-246).

Şunu da hatırlatmamızda yarar
vardır. Manas Destanı'nda araya konu-
lan ok iken diğer metinlerde, Dede Kor-
kut Hikâyeleri'nde olduğu gibi kılıçtır.

1980 yılında Silifke'de yaptığımız
derlemelerde yukarıda anlattığımız hu-
susların benzerlerine rastlanmıştır.

“G z:

Tamam. demi .

Vadimi yerine getirdin.

A am olmu o lan n g l c varm ,
g z demi ki:

Gel beraber yatal m.

Yok olmaz...

O lan **araya gılı ci i goymuş**,
g z o lana demi ki:

Heral senin d ü man n var.

Yok öyle bir ey.

Beni kime göt ü receksin?

Seni abime göt ü rece im.

Yok sen g l c ortaya goydu una
göre, senin d ü ma Alptekin
2002: 428).

ah smail Hikâyesi'nin masallaş-
mış şeklini anlatan Silifkeli, Fatma G
lizar Erol da “kılıçaltı etmek” deyimini ye-
rine araya k l ç koyarak yatma motifini
anlatmasında değerlendirmiştir.

“O lan getmi a bisigile, a bileri
devlerle devaml harb edermi . Harb et-
mi ler, devleri öld ü rm ü
ah smail i g z n garda lar evlerine

göt ü rm ü ler, yedirmi ler içirmi ler daha
sonra da demi ler ki:

“Garda lar m zla evlen sen gar-
gla samaz al. demi ler. Bir odaya yatak
edivermi ler g z ile ikisine bir yatak, bir
ü tek yata **Oğlak kız ile arası a kılıcı
goymuş** yatm . (Alptekin 2002: 447).

Ülkü Önal tarafından Artvin ilinin
Ardanuç ilçesinde derlenen bir masalda
da araya kılıç koyarak yatma yemin şek-
lini görüyoruz:

K zla o lan ayn odaya girmi ler.
Oğla , kızla arası a kılıç koyarak
yatm ” (Önal 2001: 48).

Bilge Seyidoğlu tarafından kırk yıl
önce Erzurum'da derlenen ve artık ma-
sallaşmış olan Bey Böyrek hikâyesinde
araya kılıç koyarak yatma motifile kar-
şılaşmaktayız.

Bey Böyrek:

Ben padi ah o luyum burada d ü -

ü n yapmak istemiyorum. Babam n

görk ü m ü gcesini isterim der.

**yattıkları zama araları a kılıcı i
koyar**. Sabah olunca k z babas na ara-
lar nda geçenleri anlat r. Babas ndan
yard m ister. (Seyidoğlu 1999: 71).

Kıbrıslı meslektaşımız Mustafa
Gökçeoğlu tarafından hazırlanan ve ya-
yınlanma aşamasından olan K br s T ü rk
Halkbilimi Masal Co rafyam z l adlı
eserdeki “He Babam De Babam” metinde
de araya kılıç koyarak yatma motifile
karşılaşmaktayız.

Delikanl ormanda yaln z ba na
ya amaya karar vermi . km da n
en y ü ksek yerine. Araplar na bir saray
yapt rma . Bir sabah yan nda bir k zla
uyanm . ok g ü zelmi k z. Bakanlar n n
gözlerinin nuru gidermi . çlerini titreme
tutarm . **Almuş kılıcı i, kızla arası-
a koymuş**. (Gökçeoğlu 2004: 262).

Bunların dışında masalarda kar-
şılaştığımız yeminler şekli anlatıcının ağ-
zından verilen ifadelerdir. Örnek olması

açısından Bilge Seyidoğlu'nun Erzurum Halk Masallar adlı eserinde tespit ettiğimiz bazı antları aşağıya alıyoruz:

Padi ah k z , sen beni seviyorsan kafesi aç ben de gidip dola ay m.

Gelmezsın der.

Gelece im diye yemin eder. (Seyidoğlu 1999: 113).

Kimseye söylemeyece ine dair yemin eder (Seyidoğlu 1999: 201).

“Yan ndakiler de can korkusuyla yemin ederler ki: ehzadem sa olsun, seni çad r na kimse girmede (Seyidoğlu 1999: 255).

Anlaşıldığına göre; “kılıçaltı etmek”, Türkler arasında çok eskiden beri kullanılan ve bir çeşit affetme, bağışlama geleneğini ifade eden bir deyim olarak yaşamaktadır. Savaş aracı olarak kılıcın kullanıldığı devirlerde; yetki, otorite ve çevresindeki savaşçıların fazlalığı bakımından güçlü olan bir şahıs, kendisine veya maiyetindekilere karşı suç işleyen birini affetmek istediğinde kılıcını düz olarak yüksekçe bir yere uzatır ve suçluyu bu kılıcın altından geçirirmiş. Bu davranışıyla o zavallının canını bağışlandığını herkese gösterirmiş. Genel olarak bağışlanan şahıs da kendisini bağışlayan güçlü kişiye ömür boyu minnet duyar, saygıda kusur etmezmiş.

Araya kılıç koyarak yatma günlük hayatımızı o kadar yakından etkilemiştir ki, zaman zaman Türk filmlerinde de işlenmiştir. A r Da Efsanesi adlı filmde Ahmet ile Gülbahar; Köro lu filminde Köroğlu ile Gülızar nikâhlı olmadıkları için gurbette uykuları geldiğinde aralarına kılıç koyarak yatarlar. (Yangın/Aslanoğlu 2004: 177).

Abdulkadir İnan, Makaleler ve ncelemeleler adlı kitabında andı altı başlık (kan, silah, karşılıklı hediye alıp verme, bir nesneyi kertme, ayı kafası ve derisi, tırnak yalama) altında incelemiştir. Bun-

lardan ayı kafası, ayı derisi, tırnak yalama, karşılıklı hediye alıp verme Doğu Türklerine ait bir ant şeklidir. Silah ve bir nesneyi kertme ise hem Doğu hem de Batı Türklerinde görölen bir âdettir. Bu geleneklerin destan ve hikâyelere yansımaları ise daha çok demir kültüne bağlı olarak yansımıştır. Araya kılıç koyarak yatma on beşinci yüzyılın sonu ile on altıncı yüzyılın başında yazıya geçirilmiş olan Dede Korkut Hikâyeleri'nden sonra ortaya çıkmaya başlayan ah s-mail, Bey Böyrek, Kirman ah gibi hikâyelerde görölmeye başlanmıştır. Bams Beyrek hikâyesinde ise “kılıç altı etmenin” değişik bir şekliyle (köyekten geçirme) karşılaşmaktayız. Orhan şaik Gökyay'dan öğrendiğimize göre “Fatih Sultan Mehmed'in Galata ahalisine verdiği ahitnamedeki yemin formülü içinde, üzerine yemin ettiği unsurlar arasında “kuşandığım kılıç hakkıyçün” de denilmektedir (Gökyay 1973: CCCXI). Yine, Cahit Öztelli'nin bir yazısından öğrendiğimize göre başka bir ant şekli “değnek atlama” veya “öven atlama”dır (Öztelli 1959: 1938-1940).

Türk destan ve hikâyelerindeki evlilikle de çok yakın bir münasebeti olan bu unsurların dışında epope karşılığı olarak bildiğimiz şiirlerde de ant örneklere vardır. Örnek olması açısından M. H. Tehmasıb'ın hazırladığı Koro lu Dastan 'nda tespit ettiğimiz bir şiirle yazımızı tamamlamak istiyoruz.

Gel sene söyleyim ay Deli Hesin

And içmişem bugün döyüş olmasın

Yohsa aslan kimi çuşa gelerem

A d içmişem bugü döyüş olma-

st

Merd igidler muhannetden seçilsin

Garı düşmen derelere tökülsün

Bizim aramızda munsif tapılsın

A d içmişem bugü döyüş olma-

st

Çekerem gılcıncı, keserem yolu
Menem igidlerde bir deli, dolu
Hele coşmayıbdır bu goç Koroğlu
**A d içmişem bugü döyüş olma-
stı** . (Tehmasıb 1975:18-19).

Görüldüğü gibi bugün daha çok sözlü kaynaklarda yaşayan ve günlük hayatımızın vazgeçilmezleri arasında olan ant (yemin) örnekleri, geçmişten günümüze anlatılan destan, halk hikâyesi, masal metinleri arasında da görülmektedir. Destan ve halk hikâyesi metinlerindeki antlar daha çok hikâyelerin birinci derecedeki kahramanları arasında geçmektedir. Sözü edilen metinlerdeki antlardan bazıları uygulanabilme özellikleri (kılıçaltı etmek, köynekten geçirmek, vb.) de göstermektedir. Ayrıca antlar sadece destan, masal, halk hikâyesi metinleri arasında değil aynı zamanda beyaz perdede de (Koroğlu, Ağrı Dağı) uygulanabilme özelliği bulunmaktadır.

Hiç şüphesiz üzerinde durduğumuz metinlerin dışında da ant örnekleri vardır. Bilhassa Hazar Denizi'nin doğusundaki metinlerde bu türün örneklerinin varlığını yakından bilmekteyiz. Temenimiz bilimin sürekliliğinden yararlanarak, Abdulkadir nan, Orhan aik Gökay, Cahit Öztelli, Nerin Köse ve Gön Özdemir'in konu ile ilgili çalışmalarına yeni ekler yapmaktır.

NOTLAR

1 *Kâzım Karabörk'ten yapılan derleme. Sayın Karabörk bu bilgileri annesi Elif Karabörk (1915-1991)'ten 1980 yılında Osmaniye ilinin Kadirli ilçesinin Kösepinarı köyünde dinlemiştir. Bilgileri veren Kâzım Karabörk ise 1947 yılında Osmaniye ilinin Kadirli ilçesinde doğmuştur. Yüksek okul mezunu olan Karabörk, eski ve yeni yazıyı bilmekte olup hâlen Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

KAYNAKLAR

Alptekin, Ali Berat (2002), Ta eli Masallar , Ankara.

- Arsunar, Ferruh (1963), Koro lu, Ankara.
Atalay, Besim (1985), Divân ü Lâgat it T ü rk
Terc ü Ankamesi
Boratav, Pertev Naili (1958), Zaman Zaman
çinde, İstanbul.
Çolak, Faruk (1994), ah smail Hikâyesi
Üzerine Mukayeseli Bir Ara t rma, Kayseri. (Erciyes
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayımlanma-
mış doktora tezi).
Danışman, Zuhuri (1970), Evliya 'elebi Seya-
hatnamesi, İstanbul.
Ergin, Muharrem (1958), Dede Korkut Kitab ,
Ankara.
Gökçeoğlu, Mustafa (2004), K br s T ü rk Halk-
bilimi Masal Co rafyam z l, Kıbrıs.
(Çalışma henüz yayımlanmamıştır).
Gökay, Orhan Şaik (1973), Dedem Korkudun
Kitab , İstanbul.
Görkem, İsmail (2000), Halk Hikâyeleri Ara -
t rrmalar / ' ukuroval Mustafa Köse ve Hikâye Re-
pertuar , Ankara.
İnan, Abdulkadir (1991), Makaleler ve ncele-
meler, Ankara.
Kalafat, Yaşar (1995), Do u Anadolu da Eski
T ü rk nançlarAnkaralari
Kar la t rmal T ü rk Lehçeleri Sözl ü ü l
(1991), Ankara.
Kaybal, Duygu (1999), Adana ve Osmaniye il-
lerinden Halk Edebiyat Örnekleri, Konya.
(Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
yayımlanmamış lisans tezi).
Köse, Nerin (1991), "Türk Halk Hikâyelerinde
And", T ü rk Dili ve Edebiyat Ara t rrmalar
Dergisi VI, İzmir.
Ne meler, nançlar, Alg lar (1985) Bakü.
Ögel, Bahaeddin (1988), T ü rk K ü lt ü r ü
li me a lar , İstanbul.
Önal, Ülkü (2002), Ardanuç Masallar ndan
Derlemeler, Ankara.
Ü Özdemir, Gönül (2003), "Türk Mitolojisinde
Yemin-Ant Müessesesi," Millî Folklor, (59).
Öztelli, Cahit (Temmuz 1959), "Türklerde
And-Yemin", T ü rk Folklor Ara 5 (1959)
Seyidoğlu, Bilge (1999), Erzurum Masallar ,
İstanbul.
Şimşek, Esmâ (2003/2), "Kadirli ve Sumbas
(Osmaniye)'ta Evlenme Âdetleri", Folklor/Edebiyat,
(34).
Tehmasıb, M. H. (1975), Koro lu Dastan ,
Bakü.
T ü rk (1962) Ankara, Türk Dil Ku-
rumu.
Aslanoğlu (Yangın), Birgül (2004), K rk Bir
T ü rk Filminde FolklorjKonusular
(Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü-
sü yayımlanmamış yüksek lisans tezi).
Yıldız, Naciye (1995), Manas Destan (W. Rad-
loff) ve K rg z K ü lt ü r ü ile ilgili Tespit ve Tahliller
Ankara.